Mere om den gudelige Forsamlingsbevægelse

paa Tissøegnen 1830—1848.

Ved Højskolelærer *J. P. Jensen,* Høng.

I Aaret 1842 gav *D. G. Monrad,* den senere saa velkendte Biskop og Minister, følgende Karakteristik af det gudelige Forsamlingsfolks Frihed i Danmark:

> „Naar en Mængde Mennesker, der er forsamlet efter Solens Nedgang, læser sammen i Bibelen, da er Forsamlingen ulovlig, men kaster de Bibelen under Bordet og tager Kortene frem, da er Forsamlingen lovlig; hvis en af de forsamlede læser en Prædiken af Luthers Huspostil, da er Forsamlingen ulovlig, men giver de sig til at føre gækkelig Snak eller at synge en letfærdig Vise, da bliver Forsamlingen straks lovlig.“*)

Ja, saaledes var de aandelige Tilstande her i Landet for 70 Aar siden. Her var ikke ret megen personlig Frihed. Med Rette undres vi Nutidsmennesker over, at jævne fredelige Folk blev tiltalt og dømt ved Retten for noget saa uskyldigt som at samles i Husene til Bøn, Salmesang, Læsning i

*) D. G. Monrad: „Flyvende politiske Blade“ Nr. 3, S. 67.

gudelige Skrifter og Udlægning af den hellige Skrift. Men det var ogsaa en gammel hundredaarig Forordning af 13. Januar 1741 — i sin Tid givet med helt andre Forudsætninger for Øje — der nu i dette Tidsrum toges i Brug af Kancelli og Biskop, Præster og Herredsfogder, naar det for disse gjaldt om at hæmme det frie gudelige Forsamlingsrøre udenfor Statskirkerne. Disse mindre hyggelige Tilstande blev vort Folk ved at leve under indtil 1849. Da først blev Religionsfriheden indført i Danmark.

I Aarbogen „Fra Holbæk Amt" 1909, Side 56—103, er der fortalt om Lægprædikanten, Skolelærer Ole Jensens Virksomhed paa Tissøegnen i Aarene lige før 1848. Denne Skildring fortsættes og suppleres her med en Fortælling om en anden af Tissøegnens Lægprædikanter, *Skomager Peder Sørensen af Gørløv*, der fra 1834 til 1844 var velkendt som en af det gudelige Forsamlingsfolks Ordførere i Vestsjælland.

Peder Casper Herman Sørensen

var født i Slagelse d. 13. December 1805 af Forældrene Arbejdsmand Søren Sørensen og dennes Hustru Inger Pedersen. Drengen var hjemme til Konfirmationsalderen, da han saa blev sat i Skomagerlære hos en Mester i Slagelse. Læretiden varede $5^1/_2$ Aar, og da den var forbi, rejste Sørensen med sit Svendebrev i Lommen til København, hvor han efterhaanden kom til at arbejde hos forskellige Mestre, deriblandt en Skomager Hemmingsen.

Peder Sørensen tog derefter Tjeneste i 2 Aar som Underofficer ved 2. Livregiment, indtil han paa

Grund af Brystsvaghed og en Benskade blev afskediget. Han tog da igen fat paa sit gamle Haandværk, kom til Slagelse og fik en Tid Arbejde hos Skomager Wetter. Senere flyttede han til Gørløv, hvor han uafbrudt virkede og havde sin Bopæl indtil sin Død, der indtraf i Aaret 1858.

Det var omkring 1830, at Skomager Sørensen kom til Gørløv, og ved samme Tid var det, at den mærkelige Opvækkelsespræst, Pastor *Østrup*, havde begyndt sin Præstevirksomhed der paa Egnen. Skomager Sørensen, der rimeligvis har haft Lejlighed til at høre Østrup adskillige Gange, mens denne var Præst i Slagelse (1825—30), blev i Gørløv en af Østrups stadige Tilhørere; og ved sin nære Forbindelse med Slagelse har Sørensen vel ogsaa faaet et Indblik i det gudelige Livsrøre, der i de Dage gav sig tilkende i Egnen mellem Slagelse og Næstved. Nok er det, kort efter Østrups Død (1833) begyndte Sørensen at holde Forsamlinger i sit Hjem i Gørløv. Disse Forsamlinger skulde efter Lovene anmeldes for Sognepræsten, hvad Sørensen dog ikke har indladt sig paa lige straks. Først i 1836, d. 1. Februar, sender han den ny Præst i Bakkendrup, Hr. Appeldorn, en Seddel med følgende Ordlyd:

„Deres velærværdige Hr. Pastor Appeldorn!

Da jeg har erfaret, at her kommer adskillige hver Helligdag for at synge Salmer og læse Guds Ord, saa anmelder jeg for Dem, at her er Forsamling hver Helligdag fra Kl. 5 indtil Kl. 8; skulde det træffe en Dag, at jeg ikke bliver hjemme, skal jeg anmelde det for Deres Velærværdighed.

Gørløv, den 1. Februar 1836.

Underdanigst
P. Sørensen.

Efterskrift: Jeg beder Dem, om De vil være af den Godhed at give mig en skriftlig Seddel paa min Anmeldelse."

En lignende Anmeldelse sendte han Pastor Appeldorn d. 2. April 1836; men denne Gang var det Onsdagsforsamlinger i Fasten, han tilmeldte Præsten.

Saaledes var Sørensens Forsamlinger kommen godt i Gang, da han pludselig blev tilsagt til at møde paa Løve Herreds Dommerkontor d. 5. August 1837, hvor et Forhør — efter Ordre af det danske Kancelli — skulde afholdes til Oplysning om Beskaffenheden af de gudelige Forsamlinger, der var afholdt hos Peder Sørensen. Det var Provst Beck, Ørslev, der i en Skrivelse til Biskoppen havde henledt Opmærksomheden paa Sørensens Virksomhed som Lægprædikant.

Sørensen vedgik i Forhøret, at han i en Tid af omtrent 3 Aar havde holdt gudelige Forsamlinger i sit Hjem. Disse Forsamlinger havde i Almindelighed bestaaet af 10 til 12 Personer, og det højeste Antal, som Sørensen erindrede at have været til Stede, var 30, alle af Egnens nærmeste Beboere. Sammenkomsterne havde varet 2 à 3 Timer, fra Kl. 5 til 8, om Sommeren ved lys Dag, derimod om Vinteren ved tændt Lys, aldrig i Mørke. Da Forsamlingerne kun kunde holdes om Søndagen eller Onsdagen i Fasten, og der i Sognets Kirker holdtes Gudstjeneste baade Formiddag og Eftermiddag, saa kunde Forsamlingerne først begynde Kl. 5, ogsaa af Hensyn til Præsten, der ellers ikke kunde faa Lejlighed til at kontrollere Forsamlingerne. Sørensen indrømmede, at han havde tilladt Mandfolk og Fruentimmer at være samlede paa en Gang, uagtet Forordningen af 1741 forbød dette, hvor Forsamlinger holdtes. Men, paastod Sørensen, Fruentimmernes Antal havde altid været meget

ringe; de fleste havde været nøjere bekendte af ham, og dem kunde han ikke vel bortvise. Desuden sørgede han altid for, at Kvinderne blev anvist særskilte Pladser fra Mændene paa den anden Side af Bordet. Lidt skælmsk gjorde han den Bemærkning, at da han som Skomager havde særlig Fortjeneste af Kvinderne, vilde det være et betydeligt Tab for ham at lægge sig ud med disse. Forøvrigt havde han aldrig udtrykkeligt indbudt hverken Fruentimmer eller Mandfolk til Forsamlingerne; de var kommen aldeles af dem selv. Uorden af nogen Slags havde aldrig fundet Sted ved disse Forsamlinger. Det var ingenlunde af Trods, han havde handlet mod Forordningen af 13. Jan. 1741, som det meget smertede ham at maatte overtræde; men han kunde efter sin Overbevisning ikke andet, da den hellige Skrift efter hans Skøn tillod ham at tale Guds Ord for Mænd og Kvinder uden at byde, at det skal ske for hvert Køn særskilt. Angaaende hvad der var foretaget i disse Forsamlinger, oplyste Sørensen, at der altid til Indledning blev sunget Salmen „Søde Jesus, vi er her", hvorefter Sørensen saa oplæste en Prædiken af Brochmanns Huspostil. Saa blev der atter sunget en Salme, af Brorsons Salmebog, og saa oplæste Sørensen et Kapitel af Bibelen, som han forklarede paa den Maade, at han deraf tog Anledning til at formane de tilstedeværende til sand Gudsfrygt og til ustraffelig Vandel, Afholdenhed fra alle Laster samt til Lydighed mod Regeringen og Troskab i Tjenesteforhold og deslige. Saa plejede Sørensen at bede en Bøn, og atter blev der sunget en Salme samt et Slutningsvers. Forsamlingen sluttede med Fadervor og en Velsignelse, der nedbades af hver især.

Sørensen bemærkede i Forhøret, at han selv ledede og talte i disse Forsamlinger. Kun en enkelt Gang havde Skolelærer Jensen fra Sæby været til Stede og talt, ligesom han havde besvaret forskellige Spørgsmaal med Hensyn til det foredragne. Fremmede tilrejsende havde ikke deltaget i Forsamlingerne. Sognepræsten, Hr. Appeldorn, havde aldrig indfundet sig i Forsamlingerne. Derimod vedgik Sørensen i Forhøret, at han for omtrent et Aars Tid siden af Dommeren var blevet betydet at holde sig Forskrifterne i Forord. af 13. Januar 1741 nøje efterrettelig.

En Udskrift af dette Forhør blev nu indsendt til Danske Kancelli, som i Begyndelsen af September 1837 anmodede Sjællands Biskop, Dr. Mynster, om en Erklæring i denne Sag. Biskoppen forlangte en Erklæring fra Sognepræsten i Gørløv, Pastor Appeldorn, som den 16. September svarede Biskoppen i følgende Skrivelse:

I Følge Deres Højærværdigheds biskoppelige Skrivelse af 9. ds., hvori jeg anmodes om at meddele Underretning saavel 1) om Skomager i Gørløv Peder Sørensens øvrige Forhold, som 2) om han endnu vedbliver med at holde gudelige Forsamlinger, og 3) om videre Uorden vides at være forefaldet, tillader jeg mig underdanigst at anføre:

at Rygtet taler ikke godt om denne Person, der tilforn har været Underofficer i København og nu er Indsidder i Gørløv. Han er mig bekendt som et uvidende, udannet Menneske, der ingenlunde lader sig overbevise med Grunde. Da han desuden ser alt fra en mørk Side, er trættekær, hæftig og til sine Tider uforskammet, undflyes han i denne Menighed af alle, nogle faa undtagne, der i Almindelighed enten er Klinten blandt Hveden eller de mest uoplyste Mennesker, hvilke, formedelst en ham egen Myndigheds Tone, saare let kan vildledes af ham.

— — — Det er mig ikke bekendt, at der i den sidste Tid er forefaldet nogen videre Uorden ved Forsamlingerne hos ham. Dog giver jeg mig den underdanigste Frihed at tilføje, at jeg

ikke har nøje Kundskab derom, da han bor en halv Mil fra Bakkendrup, og jeg aldrig har været i hans Forsamlinger, der mest skulde bestaa af udensogns, saavel Mandfolk som Fruentimmer.

Bakkendrup, den 16. September 1837.

F. C. Appeldorn.

Biskop Mynster lod Appeldorns Skrivelse gaa videre til Kancelliet den 26. Septbr. 1837 og gav selv en længere Betænkning, der sluttede med de Ord:

„— — Jeg skulde derfor være af den Formening, at det bør betydes Skomager Peder Sørensen, at saafremt han herefter vil holde gudelige Forsamlinger i sit Hus, da maa slige Forsamlinger kun bestaa af faa Personer og være endt ved Dagen, at han ikke maa tilstede Fruentimmer Adgang, og at han skal afholde sig fra selv vidtløftigen at forklare det forelæste, samt at han, dersom han oftere gør sig skyldig i Overtrædelse af Anordningen, maa vente derfor at blive dragen til Ansvar.

Mynster."

Kancelliet fulgte Biskoppens Henstilling og lod den 10. Oktbr. følgende Skrivelse udgaa til Amtmanden over Holbæk Amt, Grev Moltke:

„Efter at Kancelliet ved Hr. Grevens behagelige Skrivelse af 17. August d. A. havde modtaget Udskrift af det under Løve Herreds Politiret optagne Forhør til Oplysning om de af Skomager Peder Sørensen i Gjørløv afholdte saakaldte gudelige Forsamlinger, har man over Sagen brevvekslet med Biskoppen over Sjællands Stift, der til Kancelliet har indsendt en af vedkommende Sognepræst afgiven Erklæring. Paa Grund af de Oplysninger, der indeholdes i denne, saa vel som i det optagne Forhør, maa Kancelliet være af den Formening, at det ikke kan tillades den ommeldte, som det viser sig, aldeles uvidende og udannede Mand hver Søn- og Helligdag at holde Gudstjeneste i sit Hus, hvorved han selv vidtløftigen forklarer den hellige Skrift, og hvortil han drager Fruentimmer saa vel som Mandfolk fra andre Sogne, hvilke om Vinteren gaar derfra i Mørke.

Man skulde derfor tjenstligt anmode Hr. Greven om at betyde Skomager Sørensen, at saafremt han herefter vil holde

deslige Forsamlinger i sit Hus, da maa disse kun bestaa af faa Personer og være endte om Dagen, at han ikke maa tilstede Fruentimmer Adgang, og at han skal afholde sig fra selv vidtløftigen at forklare eller fortælle, samt at han, dersom han oftere gør sig skyldig i Overtrædelse af Anordningen, maa vente derfor at blive dragen til Ansvar."

Saaledes fik Skomager Sørensen sin første alvorlige Irettesættelse af det danske Kancelli. Den kunde han takke sin Sognepræst og Provst for. De havde ikke været milde i deres Indberetninger over Skomageren, og det værste var, at de mest dømte efter Rygter. Saa uvidende og udannet var Peder Sørensen nu ikke, som Pastor Appeldorn syntes at mene. Peder Sørensen kunde baade læse og skrive, og han havde Ordet godt i sin Magt. Naturligvis kunde han ikke maale sig med den begavede og kundskabsrige Lægprædikant Ole Jensen i Sæby, der var Egnens betydeligste Ordfører efter Pastor Østrups Død. Jensen var ogsaa mere mild i sin Forkyndelse end Sørensen, der vilde have, at Folk skulde „raskes op" og have det strænge Ord at høre.

Skomageren blev, som Aarene gik, en søgt Forsamlingstaler, der ikke nøjedes med at holde Forsamlinger i sit eget Hus, men ogsaa holdt Forsamlinger flere Steder i Omegnen, særlig paa Kalundborgegnen og Næstvedegnen. Saaledes foretog han flere Rejser til Karrebæk Sogn ved Næstved, hvor der i sin Tid var en meget stor Opvækkelse og et udmærket Livsrøre forenet med stor Interesse for de gudelige Forsamlinger. Her var Sørensen særlig elsket og afholdt for sine evangeliske Taler.

Men Lovens Sværd hang over Forsamlings-

folkets Hoveder. Og da Ole Jensen og Peder Sørensen i 1837 hver havde faaet en skarp Irettesættelse af Kancelliet, begyndte Forsamlingsfolket paa Tissøegnen at føle sig utrygge. Nogle af de ivrigste af dem indgav da i Aaret 1838 følgende Andragende til Roskilde Stænderforsamling:

Til Roskilde Stænderforsamling.

At der i mange Egne af vort kære Fædreland er vakt et aandeligt Livsrøre, idet en alvorlig Tragten efter Sjælens Frelse og Salighed har hos mange afløst den store Ligegyldighed for alt Aandeligt, der i de sidst forgangne Dage var temmelig almindelig — hører vistnok til vore Dages glædelige Tegn; men naar nu de Folk, for hvem Tragten efter Guds Rige og hans Retfærdighed er det vigtigste, forfølges med Stævnemaal og Proces, med Tingfærd og Mulktering, fordi de samles til Herrens Lov og Pris, det maa dog vistnok enhver tilstaa, som vil dømme upartisk efter Billighed, at dette ikke er ret, og ønske Ophævelse af det Lovbud, nemlig Forordningen af 13. Januar 1741, efter hvilket denne Forfølgelse foretages, og at Provindsialstændernes Forsamling i Roskilde ikke tæller faa af saadanne ædle, upartisk dømmende, billigtænkende Mænd i sin Midte, tør vi vistnok sikkert forudsætte.

Hvo der kender noget til de statskirkelige Forhold hos os, og ser hvilken Forskel der er paa dem nu og da Forordningen blev given, ved jo ogsaa, at den blev given under ganske andre Forhold, og hvad der den Gang kunde være rigtigt at befale som Lov, kan under de forandrede Forhold være højst urigtigt og ubilligt at anvende som Lov. Ja, skal Forordningens Bestemmelse om de gudelige Forsamlingers Tid, deres Anmeldelse for Præsterne, deres Antal af Besøgende, Adskillelsen mellem Mandkøn og Kvindekøn anvendes, saa ophæves herved i Grunden Forsamlingens Tilladelse i vore Dage under den store Forskellighed i Læren, som det er aabenbart nok der finder Sted, og at det altsaa er kun de færreste Steder, det kan ventes, at Præsterne ville sætte sig i venlig Forbindelse og saaledes gøre dem lovlige. Desuden blev jo Forordningen givet som et Værn imod Vildfarelsens Indførelse i Kirken udvendig fra, og ingenlunde til at forhindre, hvad Guds Ord, Landsreligion og Kongeloven befale og beskærme, men at denne Brug alene

er gjort af den i den senere Tid, er jo ubilligt for Enhver, som kender noget til de Processer, der i vore Dage er førte angaaende de gudelige Forsamlinger hist og her i vort Fædreland.

Guds Ord, som vi tror til Salighed, byder os frit at forsamles til vor Herres og Frelsers Lov og Pris, baade i Husene og Kirkerne, og kan derfor ingenlunde undlades af os. Det er derfor vort inderlige Ønske, at ingen Lov i Danmark maatte gøre nogen Indblanding i den Frihed, som Guds Ord giver, hvisaarsag vi bede, at der fra Stænderforsamlingens Raad maatte indgives Forslag om Ophævelse af ovennævnte Forordning af 13. Januar 1741 til den gode Konge, som Gud af Naade gav os.

Søeby og Omegn, den 30. Oktober 1838.

O. Jensen,
Skolelærer i Søeby.

O. Poulsen,
Skolelærer i St. Fuglede.

P. C. Sørensen,
Skomager i Gjørløv.

Lars Sørensen,
Smed i Gjørløv.

Jens Pedersen,
Skomager i Vedby.

Hans Hendriksen,
Hmd. i Vedby.

Christen Hendriksen.
Bmd. Hallenslev.

Johan Frederiksen,
Tjener paa Falkenhøj.

Mads Hansen,
Tjener i Helsinge.

Johan Christiansen,
Hmd. i Reerslev.

Peder Jensen,
Hmd. i Sæby.

Hans Andersen,
Tjener i Gjørløv.

Ole Henriksen,
Hmd. i Uglerup.

Niels Jensen Bach,
Bødker i St. Fuglede.

Th. Hasle,
Ejer af Hesselbjerggaard.

Jens Nielsen,
Hmd. i Sæby.

Niels Jensen,
Gmd. i Gjørløv.

Jens Andersen,
Tjener i Gjørløv.

Peder Olsen,
Bmd. i Helsinge.

Peder Jensen,
Tjener i Reerslev.

Man lægger straks Mærke til, at det mest er Smaafolk, Husmænd og Tjenestefolk, der har underskrevet dette Andragende. Kun én Herremand og én eneste Gaardmand er der imellem Underskriverne. Det var Ole Jensen, Sæby, der havde forfattet selve

Andragendet. Det blev indbragt i Stænderforsamlingen ved Kammerraad Madsen og dèr henvist til det Udvalg, der havde med Sognebaandsløsningssagen at gøre. I en skriftlig Henvendelse til Kammerraad Madsen udtalte O. Jensen sig paa Andragernes Vegne om Begrebet *Frihed:* „— — Frihed er det Løsen, som føres i vore Dage; men den Frihed, vi ønsker og begærer, er en saadan, der kan strække sig til alle uden at fornærme nogen". Der blev imidlertid ikke i Stænderforsamlingen gennemført noget, der kunde bevæge Kancelliet til at hæve det Tryk, der var lagt paa det gudelige Forsamlingsfolk i Danmark.

I Slutningen af 1839 og Begyndelsen af 1840 holdt Skomager Sørensen nogle Forsamlinger i Svallerup Sogn. Søndagen efter Jul holdt han Forsamling hos Hmd. Hans Larsen i Bjerre. Her var Hmd. Peder Rasmussen af Bjerre Mark til Stede, og han blev saa glad ved at høre Sørensen, at han indbød ham til at holde Forsamling i sit Hus, hvad denne lovede, og Dagen for denne Forsamling blev fastsat til den 8. Marts.

Ved Mødet hos Hans Larsen havde Sørensen haft en Medhjælper i *Ungkarl Anders Johansen fra Vindehelsinge,* der havde oplæst nogle Stykker af en Bønnebog, der hed „De Troendes Nødanker". Da Sørensen den 8. Marts skulde ud at holde Forsamling hos Peder Rasmussen, Bjerre Mark, anmodede han igen Anders Johansen om at hjælpe sig og fik endvidere Ungkarl Henrik Nielsen af Ulstrup til at tage med til Bjerre den samme Dag. En hel Skare Tilhørere var mødt hos Peder Rasmussen, flere af Nysgerrighed efter at se „den hellige Skomager fra Gørløv", som han i Almindelighed kaldtes for der

paa Egnen. „Sørensen holdt en Tale som en Præst", fortælles der; og Anders Johansen oplæste noget af en Postil. Forsamlingen varede fra Kl. 3 til 5 om Eftermiddagen og var ikke anmeldt for Stedets Sognepræst, Hr. *Edsberg* i Svallerup.

Pastor Edsberg, der var meget bitter mod Forsamlingsfolket, klagede straks til Amtet over den Forsamling, der var holdt hos Hmd. Peder Rasmussen, og den 20. Marts udgik Amtets Ordre til Herredsfoged *Gude* i Kalundborg om at lade afholde Politiforhør i Anledning af Forsamlingen den 8. Marts. Den 25. Marts holdtes det første Forhør i Kalundborg, hvor Gaardmand Søren Larsen og Husmændene Peder Rasmussen og Hans Larsen, alle af Bjerre, tilligemed Gaardmand Janus Bell, Niels Sørensen og Hans Pedersen af Svallerup maatte gøre Rede for, hvorledes Forsamlingen var forløbet. Den 21. og 27. April og 28. Juli fortsattes Forhørene i Høng, hvor Skomager Peder Sørensen og Anders Johansen var indstævnede. Sørensen forklarede, at han ikke havde gjort nogen Anmeldelse til vedkommende Sognepræst om disse Forsamlinger i Bjerre, da han antog, at dette maatte paaligge vedkommende Mand, i hvis Hus Forsamlingen afholdtes; dog havde han samme Aften, som den sidste Forsamling blev holdt, talt til Folkene om, at de for Fremtiden burde gøre en saadan Anmeldelse.

En Udskrift af Forhørsakterne blev nu gennem Amtet indsendt til Kancelliet, som hen paa Sommeren 1840 beordrede, at Skomager Sørensen skulde sættes under Tiltale, fordi han, trods Irettesættelsen af 11. Oktbr. 1837, havde „flakket omkring og afholdt gudelige Forsamlinger samt indladt sig paa ved disse at holde Foredrag, der maatte antages at

være stridende mod Forordningen af 13. Januar 1741". Hmd. Hans Larsen og Peder Rasmussen fik en Irettesættelse, fordi de havde forsømt at gøre fornøden Anmeldelse til Sognepræsten om de i deres Huse afholdte gudelige Forsamlinger.

Sørensens Sag kom baade for Underretten og Overretten. Den 8. December 1840 faldt *Overretsdommen,* hvorved Sørensen idømtes en Bøde af 20 Kr. samt tilpligtedes at betale Sagens Omkostninger med 23 Kr. 50 Øre. Da Peder Sørensen var en fattig Mand og svag af Helbred, betalte hans Venner disse Penge for ham.

Men Skomager Sørensen opgav derfor ikke sit Forsamlingsliv. I 1842 træffer vi ham i *Rørby Sogn,* hvor der holdtes nogle bevægede Møder. Den 3. Juli er der Forsamling hos Peder Pedersen, *Uggerløse,* og den 10. Juli hos Christen Nielsen, Uggerløse. Den 7. August er der stor Forsamling hos Bmd. Rasmus Jensen, *Uggerløse Græsmark,* og den 28. August holder Sørensen Møde hos Niels Andreasen, Uggerløse. Den 11. September er han hos Skrædder Anders Jensen af *Melby* og den 13. November hos Bmd. Peder Pedersen, *Uggerløse.* En Forsamling, som Sørensen skulde have afholdt hos Hmd. Jens Pedersen, *Kærby,* blev ved Sognepræstens Indskriden ikke til noget.

Ved Forsamlingen hos Christen Nielsen, Uggerløse, d. 10. Juli mødte Sognepræsten, Hr. Poulsen, tilligemed Sognefogden og to Sogneforstandere. Sognefogden havde efter Præstens Anmodning medtaget en Instruks fra Herredsfogden. Ved sin Indtrædelse i Stuen fandt Præsten „Huset aldeles fyldt af fremmede Personer, i et Antal af 60—70, Mænd og Kvinder tilsammen, med Skomager Peder Sørensen og

Ungkarl Anders Johansen samt nogle Sangersker i Spidsen". Udenfor i Gaarden var en Del Mennesker fra Sognet forsamlet; de støjede og larmede, da de ikke kunde komme ind.

Sognefogden erklærede nu, efter at have oplæst Forord. af 13. Jan. 1741, Forsamlingen for ulovlig. Men da baade Sørensen og Johansen tilligemed en Kvinde gjorde Indsigelse herimod, holdt Pastor Poulsen med Bibelen i Haanden en Tale over Romerbrevet 13,2: „Hvo, som sætter sig imod Øvrigheden, modstaar Guds Anordning, men de, som modstaar, skulle faa deres Dom". Præsten vendte sig derefter mod Sørensen for at imødegaa dennes Opfattelse af Skriftens Anvendelse paa Forsamlingslivet. Men efter 1½ Times Ordskifte mellem Præsten og Sørensen trak Præsten og hans Ledsagere sig ud af Huset, og Sørensen holdt derefter tilligemed Anders Johansen Forsamling med Bøn, Prædiken og Salmesang, som de plejede.

Bmd. Rasmus Jensen, Uggerløse Græsmark, der havde deltaget i denne Forsamling, var nogle Dage senere til Stede ved en ny Forsamling hos Gmd. Niels Jensen, Gørløv Mark, hvor Sørensen og Johansen atter var Ordførerne. Her opfordrede Rasmus Jensen disse to til at holde en Forsamling hos sig Søndagen den 7. August, hvilket de ogsaa lovede. Rasmus Jensen anmeldte i god Tid denne Forsamling for Pastor Poulsen, men Præsten sendte Bud til Herredsfogden og bad ham tage Affære, hvad denne ogsaa var villig til. Den 5. August sendte Herredsfogden en Ordre til Sognefoged Peder Madsen i Rørby, der straks gik ud til Rasmus Jensen for at vise ham Herredsfogdens Skrivelse og faa Forsamlingen tilbagekaldt. Rasmus Jensen lovede

halvvejs at tilbagekalde Mødet, men udbad sig dog Betænkningstid til Søndag, da vilde han efter Gudstjenesten sige Sognefogden Besked. Dette gjorde han ogsaa, idet han Søndag Eftermiddag fortalte Sognefogden, at da de to Prædikanter vilde komme, blev Forsamlingen alligevel afholdt. Sognefogden begav sig da med Sogneforstanderne Søren Jensen af Kærby og Hans Jensen af Uggerløse paa Vej ud til Rasmus Jensens Bopæl, hvor allerede en stor Del Mennesker var forsamlet, Mænd og Kvinder, unge og gamle tilsammen. Senere kom flere til, og da de ikke kunde rummes inde i Huset, stod en stor Del udenfor og hørte til, da Vinduerne var aftagne.

Sognefogden stod straks frem og oplæste Herredsfogdens Ordre; men da Rasmus Jensen paa Skomager Sørensens Spørgsmaal, om han vilde have Forsamlingen afholdt, svarede „Ja", saa blev Forsamlingen afholdt under megen Bevægelse. Saadan som der blev sunget Salmer ved dette Møde, havde man aldrig hørt før. Selv Sognefogden og de to Sogneforstandere, der blev ved at være til Stede, forundredes over Sangen. Og selv da Forsamlingen var sluttet, gik Folk syngende og glade ud over Markerne i Retning mod deres Hjem.

Der blev nu ved Herredstingene i Kalundborg og Høng afholdt en Række Forhør over flere af de Personer, som havde deltaget i Mødet, og som Sognefogden havde noteret Navnene paa. Ved Forhøret i Kalundborg den 9. August svarede Bmd. Rasmus Jensen paa Spørgsmaalet om, af hvilken Aarsag han ansaa sig berettiget til at være Øvrighedens Ordre overhørig, at han ikke kunde indse, at der kunde være noget ulovligt i, at Folk kom sammen for at høre Guds Ord. Sognefogden gjorde

udførlig Rede for, hvorledes det hele var gaaet til. Han erkendte, at al Ting var gaaet ordentlig og stille af, men bemærkede tillige, at „der ikke ved Forsamlingen var tilstede nogen Præst, Skolelærer eller nogen anden til Kirken henhørende Person" (!). Han nævnte, at foruden af Rørby Sogn havde der ogsaa været en stor Del Folk fra de omliggende Sogne: Aarby, Ubby og Svallerup. Ved Forhøret i Høng den 20. August erklærede Skomager Sørensen, at Hensigten med hans Foredrag og Taler i Forsamlingerne ingenlunde var den at skille nogen fra Kirken, men derimod meget mere at opmuntre dem til Kirkegang. Han kunde ikke erkende, at Politimesterens Fortolkning af Forordningens Ord af 13. Jan. 1741 var den rigtige.

Disse lange Forhør, der drog flere efter sig og førte flere Personer ind i Forhørene, gjorde, at Kancelliet beordrede Tiltale mod Skomager Peder Sørensen af Gørløv, Ungkarl Anders Johansen af Vindehelsinge, Bmd. Peder Pedersen, Parcellist Christen Nielsen, Bmd. Rasmus Jensen, Bmd. Niels Andersen, alle af Uggerløse, og Skrædder Anders Jensen af Melby.

Den 2. Januar 1843 faldt Underretsdommen. Skomager Sørensen idømtes en Bøde af 100 Kr., Anders Johansen 40 Kr., Rasmus Jensen 10 Kr. og de 4 andre Personer hver 4 Kr. i Bøde til Holbæk Amts Fattigkasse. Endvidere skulde de tiltalte betale Sagens Omkostninger.

Sagen gik til *Overretten,* som d. 2. Oktober 1843 stadfæstede Underretsdommen. Skomager Sørensen og Anders Johansen, der ikke saa sig i Stand til at betale de store Bøder, rejste straks ind til Dronning Caroline Amalie for at formaa hende til at tale deres

Sag for Kongen. Efter Audiensen hos Dronningen var de til Middag hos Slotsgartneren paa Sorgenfri, der ligesom Dronningen havde Medfølelse for de forfulgte Forsamlingsfolk. Den 7. Juni indgav Sørensen og Johansen en lang skriftlig Ansøgning til Kongen, hvori de bad Majestæten om Eftergivelse af deres Straf og om mere Frihed for Forsamlingsfolket i Danmark. Det er et ret interessant Aktstykke at læse igennem. „Vi fattige Folk" — saaledes udtrykker A. Johansen og P. Sørensen sig overfor Kongen —, „vi kan dog ingenlunde tro, at det er Deres landsfaderlige Villie, at der skal ligge tungere Baand paa dem, der er Kirkens rette og levende Lemmer, end paa dem, der har udskilt sig fra denne (f. Eks. Jøderne)."

Kongen lod sit Kancelli indhente nærmere Oplysninger hos Provst og Biskop om Skomager Sørensens og Anders Johansens Forhold til det gudelige Forsamlingsrøre. Og da Amtsprovst Beck havde modtaget de behørige Spørgsmaal, bad han straks Pastor Poulsen i Rørby om at meddele sine Erfaringer med Hensyn til de to omstridte Personer. Pastor Poulsen var straks villig. Han skrev 4 Foliosider fulde og sendte dem til Provsten. Heri erklærer Poulsen, at han godt véd, det er Pastor Østrup, der i sin Tid begyndte den Bevægelse, som Sørensen nu stiller sig i Spidsen for. „Men Skomager Sørensen er ingen Østrup. Han er en mørk og farlig og fræk Fanatiker, som det ikke nytter at tænke paa at formilde ved at eftergive ham den idømte Straf."

Hertil sluttede ogsaa Provst Beck sig. I sin Indberetning til Biskoppen og Kancelliet d. 16. Juli 1843 benævner Provsten Forsamlingsfolket som „disse

stridbare Folk". . Om Skomager Sørensen skriver han: „Denne Fanatiker hylder dette Slags Folks Valgsprog: man skal lyde Gud mere end Mennesker, for dermed at undskylde sine forskellige Lovovertrædelser." Provsten fraraader derfor paa det indstændigste, at Straffen bliver de to Forsamlingsprædikanter eftergivet, „da de derved ikkun ville vedblive endnu mere tøjlesløse at trodse Lov og Øvrighed".

Biskop Mynster var af samme Mening. I et langt Indlæg paa 8 Foliosider, som han indsendte til Kancelliet den 19. August, skriver han saaledes til Slut:

„At eftergive de her paagældende de dem idømte Mulkter vilde, efter alt hvad der er anført om deres Forhold, være et højst skadeligt og farligt Eksempel. Valgte man det langt bekvemmere at overse alle slige Overtrædelser, vilde det være til ubodelig Skade for Stat og Kirke.

Naar jeg har udtalt mig saa vidtløftigen over den foreliggende Sag, og derved har maattet gentage meget, som jeg tilforn flere Gange har haft Lejlighed til at fremsætte, da tør jeg haabe, det vil blive retfærdiggjort ved Vigtigheden af de Grundsætninger, efter hvilke Sagen efter min Formening maa bedømmes. Vi har modtaget den kristelige Kirke befæstet og ordnet i vort Land, og efter min fulde Overbevisning, som jeg tør holde mig forvisset om, at det høje Kollegium deler, vilde enhver, som har med Kirkens Sager at gøre, paadrage sig et stort Ansvar, dersom ved hans Forsømmelse noget skulde ske, som kunde bidrage til, at Kirken blev opløst, saa at Enhver uden lovligt Kald kunde paatage sig Lærerembedet, og at Landet saaledes blev givet til Pris for Sekterere og Vildfarelser. Dette vilde være lige saa fordærveligt for Folket som stødende mod Rigets Grundlov.

Kjøbenhavn, den 19. August 1843.

Mynster."

Kancelliets Betænkning til Kongen blev i Overensstemmelse med, hvad Præst, Provst og Biskop

havde indberettet, i hvilken Anledning det behagede Hans Majestæt ved *Resolution af 25. Septbr. 1843* allernaadigst at befale, at det skulde tilkendegives Skomager Peder Sørensen af Gørløv og Ungkarl Anders Johansen af Vindehelsinge, „at der ikke kan meddeles dem Tilladelse til at holde gudelige Forsamlinger, som er i Strid med de i Forordningen af 13. Januar 1741 fastsatte Regler", og at Allerhøjstsamme i Sagens Omstændighed ikke havde fundet Anledning til at eftergive dem de Mulkter, de havde paadraget sig ved ikke at holde sig dette Lovbud efterrettelig. Skomager Sørensen og Anders Johansen skulde altsaa betale deres Bøder tilligemed Sagens Omkostninger. Og det kunde Peder Sørensen ikke. Øvrigheden maatte da ud og pantsætte hans Gods, og da viste det sig, at han ikke ejede saa meget Indbo, saa det kunde dække hans Mulkter og Sagsomkostninger. Men atter traadte hans Trosvenner til og betalte Bøden for ham.

Imidlertid var et nyt Uvejr trukket op over Peder Sørensens Hoved. Søndagen den 23. Juli 1843 havde han paany vovet at holde en Forsamling hos Bmd. Rasmus Jensen, Uggerløse Græsmark. De Folk var ikke bange. Men nu kom Efterspillet. Pastor Poulsen gjorde straks Anmeldelse om det skete til Herredsfoged Gude, Kalundborg. Præstens Skrivelse lød saaledes:

„Afvigte Søndag den 23. Juli afholdtes en saakaldt gudelig Forsamling hos *Bmd. Rasmus Jensen i Uggerløse Græsmark.* Skomager Peder Sørensen af Gørløv ledede samme og prædikede ved samme Lejlighed. Tilstede var 40 Personer omtrent fra fremmede Sogne og over 20 Beboere fra Rørby Sogn, mestendels fra Uggerløse. Forsamlingens Afholdelse var tilmeldt mig skriftligt samme Dags Morgen. Jeg kunde formedelst Sygdom

ej selv være tilstede, men sendte Skolelærer Hammer i Rørby i mit Sted for at iagttage, hvad der foregik.

Siden i Fjor, da Aktion anlagdes mod bemeldte Skomager, ere af og til i Uggerløse Græsmark afholdte mellem enkelte Beboere saakaldte gudelige Forsamlinger. Der er herfra ingen Vanskeligheder lagte, men Deres Velbaarenhed vil skønne, at jeg ingen Indflydelse kan øve mod Fremmede, som strejfe ind i Sognet, og jeg anser det derfor for min Pligt at sætte Dem i Kundskab om ovenanførte Forsamling.

Rørby Præstegaard, den 27. Juli 1843.

Ærbødigst

Poulsen."

Herredsfoged Gude lod straks foretage Forhør i Sagen. Den 29. Juli holdtes det første Forhør i Kalundborg, hvor Skolelærer og Kirkesanger Christian Hammer fra Rørby var mødt efter Tilsigelse. Han forklarede, at han Søndag Formiddag den 23., omtrent Kl. $9^1/_2$, modtog Underretning fra Pastor Poulsen om, at der samme Dags Eftermiddag skulde afholdes en gudelig Forsamling hos Bmd. Rasmus Jensen i Uggerløse, og da Præsten selv var syg, anmodede denne Læreren om at møde paa hans Vegne i Forsamlingen.

Omtrent Kl. $2^1/_2$ indfandt Hammer sig paa Forsamlingsstedet, hvor der fandtes en Forsamling paa 60—70 Personer af forskellig Køn og Alder imellem hverandre. Saa mange, der kunde rummes, var i Stuen, de øvrige opholdt sig udenfor Vinduerne, som var lukket op. Da Hammer kom ind i Stuen, fandt han Ungkarl *Jørgen Larsen,* der tjente hos Gmd. gl. Søren Nielsen i Uggerløse, siddende for Enden af Bordet, læsende et Stykke af Luthers Huspostil, der omhandlede Dagens Evangelium. Da Jørgen Larsen var færdig med sin Oplæsning, sang hele Forsamlin-

gen en Salme, hvorpaa *Hmd. Johan Martin Johansen af Uggerløse* traadte frem midt i Forsamlingen og holdt en Takkebøn ud af Hovedet uden Bog eller Papir. Og atter blev der sunget en Salme. Endelig fremstod *Skomager Peder Sørensen af Gørløv* og holdt ud af Hovedet en Tale i Form af en Prædiken med Slutningsbøn for Majestæterne, Øvrigheden m. m., hvorpaa der atter blev afsunget flere Salmer. Handlingen varede i to Timer, og der havde ingen Uordener eller nogen Usømmelighed fundet Sted, bemærkede Hammer i Forhøret. Han tilføjede, at alle Salmerne blev afsunget efter „Kærnesalmebogen", udgivet af Skolelærer Ole Jensen, Sæby. Og Hammer sluttede med at sige, at efter hvad han havde hørt uden om, skulde Ungkarl Jørgen Larsen forinden Hammers Ankomst have holdt en Indledningstale ud af Hovedet.

Bmd. Rasmus Jensen vedgik i Forhøret, at det var blevet aftalt mellem ham og Skomager P. Sørensen, da de var sammen Søndagen den 16. Juli i et andet Sogn ved en gudelig Forsamling, at der skulde afholdes en saadan Forsamling paa hans Bopæl den 23. Juli.

Den 2. August fortsattes Forhørene i Kalundborg. Her oplyste Tjenestekarl Jørgen Larsen, at han var født i Rørby og havde kun et Aar opholdt sig udenfor Sognet, nemlig i Aarby Sogn. Han var 28 Aar gl.

Hmd. Johan Martin Johansen forklarede, at han var født paa Nørager i Løve Herred, havde gjort Tjeneste som Soldat ved 1. Livregiment i København, hvor han oftere havde bivaanet gudelige Forsamlinger, ligesom han senere ofte havde overværet flere af P. Sørensens gudelige Forsamlinger i Omegnen.

Han var 32 Aar gl., var gift og boede i et Gadehus i Uggerløse.

Den 12. August begyndte Forhørene i Høng, hvor Peder Sørensen paastod, at Forordningen af 13. Jan. 1741 ingenlunde forbød nogen at rejse ind i et fremmed Sogn for dèr at opbygge sig med sine Medbrødre, naar det blot ikke skete i den Hensigt at deltage i Forsamlingen som omrejsende Prædikant.

Da Forhørene var sluttede, blev der anlagt Sag imod Peder Sørensen, Jørgen Larsen, Johan Martin Johansen og Rasmus Jensen. Underretsdommen faldt den *4. Oktober 1843.* P. Sørensen idømtes 120 Kr. Bøde, Rasmus Jensen 8 Kr.; derimod frikendtes Jørgen Larsen og Johan Martin Johansen. Dommen blev appelleret til Overretten. der den *16. Januar 1844* stadfæstede Underretsdommen og forpligtede de domfældte til at udrede Sagens Omkostninger.

Det var en trang Tid for den fattige Skomager. Atter besluttede han sig til at bede Kongen om Naade, og den 24. Februar 1844 indsendte han følgende Bønskrift til Kristian den ottende:

Til Kongen!

Efter Anmodning af min Ven, Boelsmand Rasmus Jensen af Uggerløse, Rørby Sogn, rejste jeg den 23. Juli 1843 om Eftermiddagen til ham, da han tilligemed nogle andre af vore Venner ønskede, at vi skulde opbygge os med Guds Ord hos ham. Det blev anmeldt for Stedets Præst, Hr. Pastor Poulsen, der i sit Sted sendte Kirkesangeren, Hr. Hammer, til at overvære Forsamlingen, der begyndte Kl. 2 om Eftermiddagen og varede til Kl. 5, da vi gik hjem hver til sit.

Da jeg vidste, at Præsten ikke kunde lide, at jeg holdt Forsamling i hans Sogn, saa holdt jeg mig tilbage og vilde hverken styre eller lede denne Forsamling eller tale i den, da der var tvende af Sognets egne Mænd tilstede, som selv holdt Forsamling. Da vi havde sjunget den Salme: „Søde Jesus, vi

er her!", holdt Ungkarl Jørgen Larsen en Bøn, og derpaa læste han Luthers Prædiken over Dagens Evangelium. Derpaa blev atter sjunget en Salme, og derpaa holdt Tømmermand Johan Martin en Bøn. Flere af de tilstedeværende anmodede mig, at jeg skulde ogsaa tale nogle Guds Ord til dem. Jeg kunde for min Samvittighed nu ikke længer modstaa deres Opfordring, og det saa meget mindre, som jeg mente at have Forordningens Medhold, naar det i dens § 14 hedder, at „det var Enhver tilladt, som enten spørges eller naar det i andre Tilfælde behøves, at sige sin Mening i faa Ord om de Ting, der forhandles, efter den Kundskab, Gud haver givet Enhver til bedre Prøvelse, Rettelse eller Underretning".

Efter som jeg har forstaaet denne §, er jeg i den faste Overbevisning, at jeg ikke har gjort andet, end den hjemler mig Ret til, og dog er jeg dømt som Overtræder af denne §. At ingen maa tale i gudelige Forsamlinger, som ikke har Grund i Guds Ord, føler jeg fuldkommen at være i sin Orden, men Kirkesanger Hammer har vidnet i Forhøret, at jeg havde Kundskab i Guds Ord og Gaver til at tale det. Naar det hedder, at det er Enhver tilladt at sige sin Mening om det, der er talt, saa mener jeg, at det er uden Hensyn til, enten han er fra det Sogn eller et andet, og det var om det, der var læst, sjunget og talt, at jeg sagde min Mening, og som jeg søgte at lægge de tilstedeværende paa Hjerte til bedre Prøvelse og Rettelse, og sluttede med en Bøn for Kongen og Dronningen, for Land og Rige, den gejstlige og verdslige Øvrighed, for Høje og Lave, Rige og Fattige, alt saaledes som det af Kirkesanger Hammer er vidnet i Forhøret. Det ses saaledes, at jeg her Intet har foretaget mig af *Trods*, men af Kærlighed til Gud og mine Medmennesker. Har jeg nu alligevel forset mig imod Loven, saa har jeg dog den Fred i min Samvittighed, at jeg lider som den, der intet Ondt deri har gjort eller har villet gøre. Vel har Hr. Pastor Poulsen anmeldt mig til Retten, som den der fortjener at straffes, og jeg blev ved Arts og Skippinge Herreders Ekstraret idømt en Mulkt af 120 Kr. og Sagens Omkostninger, hvilken Dom er under 16. Januar d. A. stadfæstet ved Lands-Overretten i København, for hvad jeg ifølge samme skal udrede beløber sig til 140 Kr. 33 Øre, men jeg haaber, at jeg ikke forgæves tager min allerunderdanigste Tilflugt til Deres Majetæt med Bøn og Begæring om allernaadigst at frigive mig for den mig idømte Mulkt med Sagens Omkostninger, da jeg ikke ser mig i Stand

til at betale den, og skal nu den sidste Del af mit Gods sælges, saa er jeg bragt til Betlerstaven.

Deres Majestæts allerunderdanigste Arve-Undersaat
og tro Forbeder
Peder C. H. Sørensen.

Gjørløv By i Løve Herred, Holbæk Amt i Sjælland, den 24. Februar 1844.

Herredsfoged Manthey og Pastor Appeldorn anbefalede Skomager Sørensens Ansøgning til Kongen i Skrivelser, der blev vedlagt Ansøgningen. Slutningen af Herredsfogdens Anbefaling lød saaledes:

„— — Det er mig bekendt, navnlig fra en i forrige Aar afholdt Eksekutionsforretning for en Domfældelse for lignende Forseelse idømt Mulkt, at Skomager Sørensens samtlige Ejendele knapt vilde tilstrække til Dækning af ommeldte Mulktbeløb og Omkostninger, og saavel paa Grund heraf som fordi jeg maa anse P. Sørensen for at være en særdeles skikkelig Mand og stræbsom Familiefader, der sikkerlig ikke af Trods har overtraadt Anordningen som anført, tillader jeg mig allerunderdanigst at anbefale P. Sørensen — forsaavidt angaar det ansøgte — til Deres Majestæts Naade.

Løve Herredsfogderi, den 28. Februar 1844.

Allerunderdanigst

Manthey."

Pastor Appeldorns Anbefaling var affattet saaledes og var, som man ser, ikke saa lidt forskellig fra den Omtale, han gav Sørensen i 1837:

„Idet Skomager Peder Sørensen i Gjørløv er mig nøje bekendt som en retsindig Mand, der, skønt svag af Helbred, dog, uden nogensinde at have nydt Understøttelse af Kommunen, hvilken han heller ikke har forlangt, paa redelig Maade ernærer sig og Familie ved sin Profession, men Intet ejer uden hvad han fortjener ved sine Hænders Gerning til det daglige Ophold, kan jeg ikke andet end allerunderdanigst anbefale denne hans Ansøgning til Deres Majestæts Naade; thi uden at Deres Majestæts Naade i Anledning af den gaar for Ret, vil han sandsyn-

ligvis blive ude af Stand til at sørge som Familiefader for sin svagelige Hustru og deres ukonfirmerede Søn, der nu søger Gjørløv Skole.

Skomager Peder Sørensen og Hustru var paa 23. Søndag efter Trinitatis f. A. sidste Gang Gæster ved Herrens Bord i Gjørløv Kirke, i hvilken jeg ofte ser ham.

Bakkendrup, den 28. Februar 1844.

F. C. Appeldorn,
Sognepræst for Gjørløv og Bakkendrup Menigheder."

Kort efter rejste Sørensen selv ind til Kongen for personlig at tale sin Sag. Han fik ogsaa Foretræde hos Majestæten, og efter hvad Sørensen en Gang har fortalt sine Venner, talte han saaledes for Kongen, at denne omsider brast i Graad og svarede: „Det gør mig ondt, min Søn, at de danske Love er saaledes indrettede, at Du ikke maa forkynde det Vidnesbyrd frit, som Du har at forkynde for Folket; men nu kan Du rejse hjem, og hvad jeg kan gøre for Dig i den Henseende, det skal jeg gøre." *)

Men Rettens Vej er ofte lang. Den 7. Marts 1844 forlangte Kongen Kancelliets Betænkning i Anledning af Peder Sørensens Ansøgning, og Kancelliet maatte saa igen henvende sig til Holbæk Amtmand og Sjællands Biskop for at høre deres Erklæringer. Den 15. April kom der Svar fra Amtmanden, og den 9. Maj indløb Biskoppens Erklæring. Kun den sidste har nogen Betydning for os nu og fik ogsaa Betydning for Peder Sørensen. Efter en lang Oversigt over Sagens Forhistorie, hvor Biskoppen ikke glemmer at bemærke, hvor trodsig Peder Sørensen vedbliver at være, slutter han med følgende Vendinger:

„Hvor gerne man nu end vil anbefale den uvidende og

*) Efter en Optegnelse af L. Mortensen, Marbjerg.

forblindede Mand til Hans Majestæts Naade, *saa kan og bør dette kun ske paa den Maade, at han for Fremtiden aldeles afholder sig fra at deltage i saadanne Forsamlinger.* — —

Ved iøvrigt at henholde mig til, hvad jeg angaaende den Tilbøjelighed, der nu viser sig hos saa mange af Almuen til at træde frem som Lærere og Prædikanter, udførlig har udviklet i min over Sørensens tidligere Ansøgning under 19. August f. A. afgivne Betænkning, skal jeg tillade mig at tilføje en nylig offentliggjort Yttring af en særdeles nidkær Gejstlig [Pastor Tryde i Kvislemark], som synes at fortjene Opmærksomhed. I det han nemlig til Landhusholdningsselskabet har anbefalet Udgivelsen af gode religiøse Skrifter til Folkelæsning, anfører han dette som højst gavnligt ikke blot i ren religiøs og moralsk, men ogsaa i økonomisk Henseende. „Thi det er kun altfor sandt, at den sygelige pietistiske Retning i vort Folk let forleder Mennesker til at miskende andre Arbejders Værd og til at underkende alle jordiske Forhold og Stillinger, hvilket da atter medfører Lede og Ligegyldighed for mange jordiske Fordele til stor Skade for de paagældende og dermed ogsaa for Samfundet."

Kjøbenhavn, den 9. Maj 1844.

Allerunderdanigst

Mynster."

Kancelliets Betænkning, undertegnet af Stemann, fylder 7 Foliosider. Den gik ud paa at tilraade, at Sørensen, efter Biskop Mynsters Anvisning, kun blev benaadet betingelsesvis.

Og derved blev det. Den 21. Juni 1844 kom den endelige Afgørelse i Form af *Kongens Resolution.* Den meddeles her i hele sin Ordlyd:

Resolution.

Vi ville allernaadigst, at det tilkendegives Skomager Peder Casper Hermann Sørensen af Gjørløv i Anledning af indbemeldte hans Ansøgning om Eftergivelse af en ham ved Lands Overs- samt Hof- og Stadsretten afsagt Dom af 16. Januar 1844 for Overtrædelse af Forord. af 13. Januar 1741 idømt Mulkt — at vi i Sagens Omstændigheder ikke have fundet Anledning til at eftergive ham den Mulkt, som han har paadraget sig ved ikke

at holde sig hint Lovbud efterretteligt, men at Vi, i Betragtning af de anbefalende Vidnesbyrd, som for hans øvrige Forhold er ham meddelte af hans verdslige og gejstlige Øvrighed, samt da det er oplyst, at han sidder i trange Kaar, allernaadigst ville tillade, at Mulktens Udredelse stilles i Bero, under Vilkaar, at han aldeles afholder sig fra at deltage i *ulovlige* gudelige Forsamlinger, da Dommen i modsat Fald bør udføres, foruden at han bliver at tilkendegive, hvad Straf han ellers maatte have forskyldt for den begaaede nye Lov-Overtrædelse.

Kjøbenhavn, 21. Juni 1844.

Christian Rex.

Hermed ophørte for en Tid Peder Sørensens Forsamlinger i fremmede Sogne. Kun hjemme i sit Hus i Gørløv By blev han ved uhindret at holde sine Smaaforsamlinger. Den strænge offentlige Forfølgelse mod Forsamlingsfolket hørte ogsaa fra den Tid af næsten helt op. Peder Sørensen levede til 1858 og var i Aarene 1848—52 en ivrig Deltager i det politiske Liv, der gik hen over Egnen. Han deltog i Møder, optraadte som Taler og var med til at organisere Vælgerne til Beskyttelse af Smaafolks Ret og Frihed. Heri lignede Peder Sørensen saa mange af Ordførerne i det gudelige Forsamlingsfolk. Det blev dem, der ligesom udgjorde Kærnetropperne i den Hær, der fra 1848 kæmpede for et dybtgaaende politisk Frigørelsesarbejde i vort Folk. Peder Sørensen kunde tit i Forsamlingerne være haard og streng i sine Udtalelser, saaledes ogsaa i politisk Henseende. Her var han ofte haard i sin Kritik og til Tider yderst radikal. Han gjorde et Par Forsøg paa at komme ind i Folketinget, men det mislykkedes hver Gang. Han døde den 23. November 1858 i en Alder af 53 Aar og blev begravet paa Gørløv Kirkegaard. Paa en Tavle, der er rejst paa hans Grav, staar at læse:

Her hviler

P. C. H. SØRENSEN

f. 13. December 1805
d. 23. November 1858

og Hustru

KAREN CHRISTENSEN VALLØ

f. 24. Juli 1802
d. 3. April 1871

Tvende Sønnedøttre smaa
hvile her ved Eders Side.
Glade de i Himlen staa
fri for Verdens Sorg og Kvide.

Som *Kilder* til denne Skildring har jeg benyttet: Forskellige Aktstykker og Breve (indgivet til Danske Kancelli) opbevaret i Rigsarkivet. Løve Herreds og Arts Herreds Forhørsprotokoller for Aarene 1836—44 og Provstiets Embedsbøger for de samme Herreder og samme Aar — alle i Landsarkivet. Ligeledes har jeg ved særdeles Imødekommenhed fra Hr. Bureauchef Kretz, Rigdagens Bureau, haft Lejlighed til at undersøge Roskilde Stænderforsamlings Arkiv, hvor jeg fandt det Side 114 anførte Andragende. Desuden har jeg benyttet flere mundtlige Meddelelser af ældre Folk paa Gørløvegnen. *J. P. J.*